

1992-ci ilin oktyabrında ABŞ Konqresi SSRİ-nin dağılmasından sonra müstəqillik əldə etmiş dövlətlərə yardım üçün “Azadlığa Dəstək Aktı” (“Freedom Support Act”) adlı sənəd qəbul etdi. Azadlığa Dəstək Qanununun əsas müddəaları ikitərəfli iqtisadi yardım, biznesin inkişafı, demokratiya korpusu kimi məqamları özündə birləşdirirdi. Aktın Azərbaycanla bağlı olan 907-ci düzəlişində bildirilirdi

1992-ci ilin 24 oktyabrı...

Ermənilər Vaşinqtonda, AXC-Müsavət hakimiyyəti Naxçıvanda Azərbaycanla qarşı “sui-qəsd” həyata keçirdi...

ki, “Dəyişdirilmiş düzəlişlər əvvəllər nəzərdən keçirilməmiş daha çox Şərqi Avropa ölkəsini əhatə etmək üçün genişləndirir və Azərbaycanla Ermənistan arasında Dağlıq Qarabağa qarşı təcavüzü dayandırana qədər məhdudlaşdırır”. Bu isə o demək idi ki, təcavüzə, işğala məruz qalan Azərbaycana qarşı növbəti ədalətsizlik baş verirdi...

Aylarla davam etmiş müzakirə - Azərbaycan hakimiyyətinin sükutu...

Beləliklə, bu Akt 1992-ci ilin oktyabrında qəbul edilir-edilməz Azərbaycanla

baycana yardımı məhdudlaşdırdı. Məsələnin mahiyyətinə keçməmiş-

AXC-Müsavət hakimiyyəti ermənilərin əlinə necə “işləyirdi”?

Gəlin, 1992-ci ilin oktyabrına, Bakıdan 10 min kilometrə qədər uzaq olan Vaşinqtonda onilliklər boyu ölkəmizin əleyhinə işləyəcək qərarın verildiyi dövrə bir də başqa prizmadan baxaq. Bir tərəfdə erməni lobbisinin açıq dəstəyi və təzyiqi ilə Azərbaycana qarşı kampaniya başladıq, digər tərəfdə isə...

Digər tərəf, yəni, AXC-Müsavət cütlüyü o dövrdə elə dünya erməniliyinin əlinə işləyirdi desək, yanlışdır. 1980-ci illərin sonundan başlayaraq Azərbaycanın başına gətirilən faciələrin xronologiyasına diqqət yetirsək bunu aydın görmək mümkündür. 1980-ci illərin sonunda Heydər Əliyevi Siyasi Büro üzvlüyündən uzaqlaşdırmaq üçün cəfəşanlıq edən erməni lobbisi anlayırdı ki, Azərbaycana qarşı işğal siyasətinin uğurla nəticələnməsinə yalnız Ulu Öndər mane ola bilər. Başa düşürdülər ki, Heydər Əliyev siyasi proseslərin mərkəzində yer aldığı zaman ermənilər öz məqsədlərinə çatmaqla bilməyəcəklər - bunun üçün də keçmiş İttifaq daxilində bütün güclərini Heydər Əliyevə qarşı birləşdirmişdilər.

1992-ci ilin oktyabrında da eyni proses gedirdi, sadəcə bu dəfə proseslərin mərkəzində AXC-Müsavət hakimiyyəti yer alırdı. Onlar Heydər Əliyevin nüfuzuna qışqarıqla yanaşır, hər vaxt onu respublikada baş verən siyasi proseslərdən təc-

rid etməyə cəhd göstərirdilər. Bunun nəticəsi idi

ki, Xalq Cəbhəsinin silahlı qüvvələri 1992-ci il oktyabrın 24-də Naxçıvanda çevriliş etməyə, Heydər Əliyevi tutduğu vəzifədən devirməyə cəhd göstərdilər. O dövrü Heydər Əliyev belə xatırlayırdı: “1992-ci ilin oktyabr ayında, biz Naxçıvanda ağır şəraitdə yaşadığımız zaman bəziləri bunu da bizə çox gördülər, Naxçıvanda dövlət çevrilişi etmək istədilər. Xalq Cəbhəsinin böyük bir silahlı dəstəsi Daxili İşlər Nazirliyini zəbt etdi, televiziyanı zəbt etdi. Onların bəzi nümayəndələri televiziya ilə xalqa müraciət edib bizi devirmək çağırışları ilə çıxış etdilər. Ancaq heç bir şey edə bilmədilər. Çünki, xalq bizimlə idi.

Mən o vaxt hər bir rabitədən məhrum olduğum üçün bir çox vətənpərvər insanlar avtomobillərlə dərhal şəhərin məhəllələrinə, ətraf kəndlərə, başqa kəndlərə gedərək, insanları Ali Məclisin qarşısına dəvət edirdilər. Bir neçə saat içərisində Naxçıvanın 20 minə qədər qeyrətli, namuslu kişiləri, qadınları, gəncləri, ağsaqqalları toplaşdılar və sinələrini irəliyə verib Naxçıvanın o vaxtkı Ali Məclisini və Heydər Əliyevi müdafiə etdilər”.

Bəli, 1992-ci ilin oktyabrında ermənilər Vaşinqtonda, AXC-Müsavət hakimiyyəti isə Naxçıvanda bu xalqın və dövlətin gələcəyinə qarşı sui-qəsd planlaşdırırdı.

dən öncə, vurğulayaq ki, Azadlığa Dəstək Aktı üçün qanunvericilik prosesi qanun layihəsinin 3 iyun 1991-ci ildə Nümayəndələr Palatasında H.R. 2508 kimi təqdim edilməsi ilə başlamışdı. Qanun layihəsi 26 avqust 1992-ci ildə Nümayəndələr Palatasında müzakirəyə çıxarıldı və bu, Palatada məsələ ilə bağlı yeganə müzakirə və baxış oldu. 1992-ci ilin yayının sonlarında düzəlişlər Senatdan keçdi və 1 oktyabr 1992-ci ildə Azadlığa Dəstək Aktı Senatın müzakirəsinə çıxarıldı, qəbul edildi. Bir neçə gün sonra, 3 oktyabr 1992-ci ildə qanun layihəsi Nümayəndələr Palatasının müzakirəsinə çıxarıldı və qəbul edildi. Prezident Corc Buş 24 oktyabrda 102-511 sayılı Dövlət Qanununu imzaladı.

Bütün bu incelikləri sadalamaqda məqsədimiz var - bu Aktla Azərbaycanla yardımın məhdudlaşdırılması o dövrdə müstəqilliyini yeni-cə bərpa etmiş ölkəmiz üçün böyük zərbə idi. Aktın müzakirəsi, ayrı-ayrı qanunvericilik prosedurlarından keçməsi isə aylarla davam etmişdi. Amma həmin dövrdə hakimiyyətdə olan AXC-Müsavət cütlüyü nəinki bu sənədin Azərbaycanla bağlı məhdudlaşdırılmasına müdaxilə etməmişdi, hətta bundan xəbərsiz idilər. Səbəb isə... sərəfəsizlik, laqeydlik...

Heydər Əliyevin Riçard Mayls ilə görüşü...

Dövlət başçısının yerli televiziyalara müsahibəsində bir məqam xüsusilə diqqəti cəlb edir: “Məndə olan məlumata görə, o vaxt Azərbaycanda hakimiyyətdə olanlar heç bilmirdilər ki, gündəlikdə belə bir məsələ var, belə bir qanun qəbul olunacaq və Azərbaycana qarşı bu ədalətsiz düzəliş tətbiq ediləcək”.

Proseslərin inkişafı göstərdi ki, həqiqətən də həmin hakimiyyətin nə yuxarı, nə də aşağı eşalonlarının nümayəndələri ölkəmizə qarşı edilən bu haqsızlıqdan xəbər tutmayıblar. Hətta sonradan xəbər tutmuşdularsa da, bunu xalqdan gizlədirdilər, millətin və dövlətin taleyi ilə oynayırdılar. Təsədüfi deyil ki, Azərbaycan ictimaiyyəti ilk dəfə “Azadlığa dəstək aktı” adlı sənəddən və 907-ci düzəlişdən ABŞ səfiri Riçard Maylsın 4 fevral 1993-cü il tarixində Naxçıvan Muxtar Respublikasına səfəri və muxtar respublikanın Ali Məclisinin Sədri Heydər Əliyevlə görüşündən sonra xəbər tutulmuşdu. O zaman Heydər Əliyev ABŞ Prezidenti Bill Klinto-

0 vaxt Azərbaycanda hakimiyyətdə olanlar heç bilmirdilər ki...

Prezident İlham Əliyev yanvarın 5-də yerli televiziya kanallarına verdiyi müsahibədə 907-ci düzəlişlə bağlı fikirlərini bölüşüb. Sitat: “Əlbəttə ki, bu düzəliş bizə qarşı tətbiq olunanda bu, çox böyük ədalətsizlik, eyni zamanda, ovaxtkı Azərbaycan rəhbərliyinin buna laqeyd yanaşması idi. O vaxt Azərbaycan hakimiyyəti və onun diplomatiyası hansı səviyyədə idi, yəqin ki, bunu ancaq Mirşahin burada oturanlardan yaxşı bilir. Siz o vaxt çox gənc idiniz, bəlkə də uşaq idiniz. Əlbəttə ki, bu, biabırçı bir mənzərə idi. Azərbaycan diplomatiyasına rəhbərlik edən insanlar heç bir dildə danışa bilmirdilər, hətta Azərbaycan dilində düz-əməlli danışa bilmirdilər və heç bir təcrübəsi olmadan, yəni hansısa diplomatiyaya, siyasətə aid olmayan sahələrdən gə-

tirilərək bu mühüm vəzifələrə təyin olundular. Ovaxtkı AXC-Müsavət hakimiyyəti, ümumiyyətlə, peşəkarlardan ibarət deyildi, əksinə, çox təsədüfi insanlar hakimiyyəti zəbt etmişdilər və faktiki olaraq Azərbaycanı məhvə doğru aparırdılar. Ondən cəmi bir il sonra xalqın tələbi ilə hakimiyyətdən biabırçasına getməyə məcbur oldular. Ona görə bax, bu iki amil önəmli rol oynamışdır. Əgər Azərbaycan o vaxt öz haqq sözünü Amerika rəhbərliyinə çatdırmaqla bilsəydi, əgər mübarizə aparardı, onda bəlkə də Konqresdə erməni lobbisi tərəfindən təşkil edilmiş bu məsələyə Amerika administrasiyası başqa prizmadan da baxa bi-

lərdi. Hər halda Konqres müstəqil orqan olsa da, xarici siyasətlə bağlı olan məsələləri bir çox hallarda Prezident Administrasiyası ilə müzakirə edir. Məndə olan məlumata görə, o vaxt Azərbaycanda hakimiyyətdə olanlar heç bilmirdilər ki, gündəlikdə belə bir məsələ var, belə bir qanun qəbul olunacaq və Azərbaycana qarşı bu ədalətsiz düzəliş tətbiq ediləcək”.

Bəli, dövlət başçısı müsahibəsində həmin dövrün mənzərəsini bütün ştrixləri ilə canlandırdı. Həqiqətən də o dövrdə yerində olmayan hakimiyyət, yerində olmayan “kadrlar” ölkədən kənarda Azərbaycana qarşı aparılan heç bir siyasi prosesə müdaxilə etməmişdi və ya edə bilməmişdi. Ya, həqiqətən onların “beynəlxalq aləm” anlayışından xəbərləri yox idi, ya da... başları qarışmışdı...

İllərlə davam edən haqsızlıq...

Bəli, sonrakı proses aydındır - 907-ci düzəlişin qəbul olunması nəticəsində yeni müstəqillik qazanmış və böyük çətinliklərlə üzləşən Azərbaycan Respublikası səkkiz il ərzində ABŞ yardımından məhrum oldu, “yardım” adı altında erməni lobbisinin oynamağa çalışdığı oyunların qarşısı alındı. 1996-cı ildə senator Con Porterin təklifi ilə hazırlanan “Porter əlavəsi” qanun layihəsində 1997-ci il üçün Azərbaycana yardım nəzərdə tutulsa da, bu əlavədə “Dağlıq Qarabağ” ayrıca, müstəqil tərəf kimi qeyd olunurdu - ermənilər bu yolla da öz məkrələrini həyata keçirməyə çalışırdılar. Heydər Əliyev o zaman ABŞ-in Azərbaycandakı səfiri Riçard Kozlarıçı çağıraraq ona bu məsələyə

görə ciddi narahat olduğunu bildirmişdi və nəticədə Porter əlavəsinə dəyişiklik edilərək “Dağlıq Qarabağ”ı Azərbaycandan ayrı, müstəqil tərəf kimi göstərən ifadə dəyişdirildi. Heydər Əliyev 907-ci əlavənin ləğvinin zəruriliyini prezident Klinton və ABŞ Konqresinin üzvlərilə görüşlərdə onların diqqətinə çatdırdı.

Nəhayət, 907-ci düzəlişin qüvvəsinin müvəqqəti də olsa tam dayandırılması üçün imkan 11 sentyabr 2001-ci il hadisələrindən sonra yarandı. ABŞ prezidenti Corc Buş 2002-ci ilin yanvarında 907-ci düzəlişin qüvvəsinin müvəqqəti dayandırılması haqqında qərar verdi. 2003-2004-cü illər üçün də eyni addımlar atıldı.